УДК 327.8

Д. А. ДЕМЧЕНКО
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН ЯК НАЙПОШИРЕНІШОГО ЗАСОБУ ІДЕОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У XXI СТОЛІТТІ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 48(1), с. 58–60

Розглядаються основні теоретико-методологічні підходи та концептуальні засади вивчення феномену "інформаційна війна", беручи до уваги те, що в ідеологічному протиборстві політичних систем, країн і народів у XXI ст. такі війни набувають все більшого поширення та застосування.

Висхідною тезою для розкриття цієї проблеми є те, що сучасні війни насамперед ведуться в інформаційній сфері і передують справжнім війнам, як боротьбі в економіці, фінансах, у прямому воєнному зіткненні сторін. На цьому наголошують багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Р. Бірт, І. Більовський, М. Большаков, Ю. Бондар, Ю. Горбачов, І. Зайцев, В. Заєць, Ф. Зимбардо, С. Карпенко, А. Кашпур, О. Кіндратець, А. Крутських, Л. Леонтьєва, Ю. Лін, В. Лисичкін, О. Литвиненко, П. Лук'янов, В. Мироненко, Д. Ольшанський, Г. Оуен, І. Панарін, Г. Почепцов, В. Разуваєв, О. Рогова, В. Роговець, І. Руснак, М. Савченко, М. Сенченко, О. Старіш, М. Стюгін, В. Талубко, Д. Уант, В. Цимбал, С. Чукут, О. Шевченко, О. Юдін тощо.

Визначимо основні теоретико-методологічні підходи до визначення і обґрунтування терміна "інформаційна війна".

По-перше, поява такого терміна пов'язана з термінами "психологічна війна" (психологічні операції), "інформаційні операції". Вважається, що термін "психологічна війна" вперше застосував британський історик Дж. Фуллер у 1920 р. Американські вчені, політики, військові, що взяли цей термін на озброєння в науці, політиці, військовій справі, асоціювали його з терміном "політична війна" (Е. Захаріас — американський контрадмірал). У середині 50-х рр. XX ст. і нині використовується термін "інформаційні операції", зокрема НАТО. Оскільки інформаційні війни — це відповідні технології впливу на індивідуальну та масову свідомість громадян, то "паралельно" з терміном "інформаційна війна" вживається термін "психологічна війна".

По-друге, визначень поняття "інформаційна війна" є доволі багато. І хоча їх об'єднує фактично два загальних феномени — "інформація" і "війна", подамо найбільш складні і спрощені визначення. Так, серед складних назвемо визначення американського військового Уїна Швартоу: "Інформаційна війна є електронним конфліктом, де інформація є стратегічним здобутком, який варто захопити чи знищити. І комп'ютери, й інформаційні системи стають привабливим напрямом першого удару" [6, *49*]. Оскільки інформаційна війна — це використання певних, у тому числі суто маніпуляційних, технологій, важливою є точка зору і концептуальна позиція англійського соціолога, політолога Ф. Тейлора (Інститут комунікативних досліджень Лідського університету), який вважає, що пропаганда — це комунікація, завдання якої — задовольнити інтереси людей, які виконують таку комунікацію [7, *6–7*].

© Д. А. Демченко, 2016

З-поміж багатьох визначень поняття "інформаційна війна" є найбільш узагальненим і вживаним, зокрема, українські вчені Ю. Бондар, М. Головатий, М. Сенченко в "Енциклопедії для видавця і журналіста" зазначають [1, *137*]: "Інформаційна війна — протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ. Зумовлює інформаційний вплив на системи управління противника, його політичне та військове керівництво і суспільство загалом, інформаційну інфраструктуру для досягнення поставленої мети, зазвичай за відсутності прямого військового протистояння і за одночасних заходів із захисту національного (свого) інформаційного простору від аналогічних дій противника".

Наголосимо також, що терміни "інформаційна боротьба" (information warfare) й "інформаційна війна" (information war), власне, почали використовувати саме в американських військових колах з 1991 року — після війни коаліції, яку очолювали США проти Ірану [1, *227*]. При цьому першим офіційним документом з цієї проблематики була директива міністра оборони США від 21 грудня 1992 р., яка мала назву "Інформаційна війна". У ній вказувалося на необхідність всебічного врахування інформаційних ресурсів у системах керування збройними силами в умовах протидії противника. Пізніше (1993 р.) у директиві Комітету начальників штабів (№ 30) було викладено основні принципи ведення інформаційної війни (як це слід було робити). До речі, у Статуті Армії США зауважено досить характерне для політики США визначення поняття "інформаційна війна". "Це дії, розпочаті для досягнення інформаційної переваги в інтересах національної стратегії та здійснювані шляхом впливу на інформацію й інформаційні системи противника з одночасним захистом власної інформації і своїх інформаційних систем" [1, *311*].

По-третє, коли йдеться про інформаційну війну, завжди виникає (теоретично і практично) питання щодо її "наповнення" (змісту), що є її складовими. Досить своєрідною й оригінальною в плані постановки і розв'язання специфічних проблем інформаційних протиборств є дисертація В. В. Заєць на тему "Інформаційна війна як форма конфліктної комунікації в політиці" [2]. Автор звертає увагу на інформаційну зброю, під якою розуміє відповідну сукупність спеціальних засобів і технологій, що використовуються для насильницького спотворення інформаційно-психологічного простору супротивника, для ураження індивідуальної і масової людської свідомості. "Тобто байдуже, що то є — технічні чи технологічні аспекти, головною мішенню інформаційної війни, — пише В. В. Заєць, — є людський розум" [2, *20*]. Інформаційна зброя: є суто наступальною; від звичайної зброї її відрізняє певна скритність (прихованість); вона достатньо масштабна й універсальна; сфера поширення інформаційної зброї надто широка; мета, з якою використовується така зброя, також всеосяжна (придушення, знищення, дезорганізація, дезорієнтація, дезінформація, дезадаптація об'єкта впливу тощо).

По-четверте, науковий аналіз використання інформаційної війни потребує врахування рівнів застосування інформаційної зброї, а відтак і використання інформаційної війни загалом. Вважаємо, що слід дотримуватися думки У. Швартау стосовно розрізнення інформаційної війни переважно трьох рівнів:

а) особисті інформаційні війни: різні види маніпуляцій з особистою електронною інформацією, йдеться про особистісний рівень;

б) корпоративні інформаційні війни: війни між окремими корпораціями (структурами, організаціями тощо);

в) глобальні інформаційні війни: між окремими державами (коли йдеться про стан, загрози, вплив на національний інформаційний простір).

Таким чином, найдоцільніше класифікувати інформаційні війни за рівнем (статусом) об'єктів, які вони безпосередньо зачіпають (від окремої людини до великої держави і навіть континентів). Останнє у науковому дискурсі фактично не досліджено.

По-п'яте. Інформаційні війни в XXI ст. відбуваються не лише за наявності великої кількості гострих конфліктів, політичних та інших протиборств, а й тому, що високорозвинуті суспільства фактично переходять у

стадію інформаційних суспільств за рівнем і станом свого розвитку. Домінуючою ознакою таких суспільств є те, що в них накопичення й обробка інформації та виробництво інформаційного продукту виступає рушійною силою науково-технічного, соціально-економічного і культурно-освітнього простору [2, *140*]. Більше того, в таких суспільствах сама інформація, інформаційний продукт є надто важливим і конкурентоспроможним товаром. Це та ситуація, коли знання, наука, інформація коштують дорожче, ніж щось вироблене, матеріальне. Перед багатьма суспільствами у такій ситуації постає проблема, як максимально захистити власний національний інформаційний продукт, як зробити його якомога "рентабельним", конкурентоспроможним на світовому ринку тощо. Ще гострішим є питання стосовно розроблення та оптимального використання найдієвіших засобів захисту від інформаційних війн.

По-шосте, оскільки уникнути інформаційних війн сьогодні фактично неможливо, йдеться про розроблення й запровадження передових комунікативних технологій ведення інформаційних війн. Це вже науково-прикладний аспект проблеми, що пов'язаний із загальною державною політикою у сфері інформації та інформаційної діяльності.

Отже, основними методами наукового дослідження проблем інформаційної війни слід вважати принципи об'єктивності, системності, історизму, всеосяжності, детермінізму.

Література

1. *Бондар Ю. В.* Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — 400 с.
2. *Заєць В. В.* Інформаційна війна як форма конфліктної комунікації в політиці: дис. ... д-ра філос. в галузі політології. — К., 2011. — 134 с.
3. *Конах В. К.* Забезпечення інформаційної безпеки держави як складової системи національної безпеки (приклад США): автореф. дис. канд. політ. наук / В. К. Конах. — К., 2010. — 32 с.
4. *Лозко Г.* Релігійна зброя в четвертій світовій війні / Г. Лозко // Персонал. — 2006. — № 2. — С. 6–14.
5. *Почепцов Г. Г.* Інформаційна політика: навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. — [2-ге вид.]. — К.: Знання, 2008. — 663 с.
6. *Schwartau W.* An introduction to information warfare // War in the information age: new challenges for U. S. security police. — Washington etc., 1997. — P. 49.
7. *Taylor P. M.* Munitions of the mind. A history of propaganda from the ancient world to the present day. — Manchester etc., 1995. — P. 6–7.

Нині питання інформаційних війн постає як всеосяжна проблема для дослідження багатьма науками. При цьому є потреба уточнення основних теоретико-методологічних її аспектів.

The question of of information warfare now appears as volume, wide problem for many research disciplines. Thus there is a need for clarification of the basic theoretical and methodological aspects of.

Проблема информационных войн нынче является очень актуальной и объемной для изучения многими науками. При этом существует потребность уточнения основных ее теоретико-методологических аспектов.

Надійшла 8 лютого 2016 р.